

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/70/2008

PAMIĘĆ O ZBRODNI KATYŃSKIEJ I OCENA JEJ ZNACZENIA DLA STOSUNKÓW POLSKO-ROSYJSKICH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ 2008

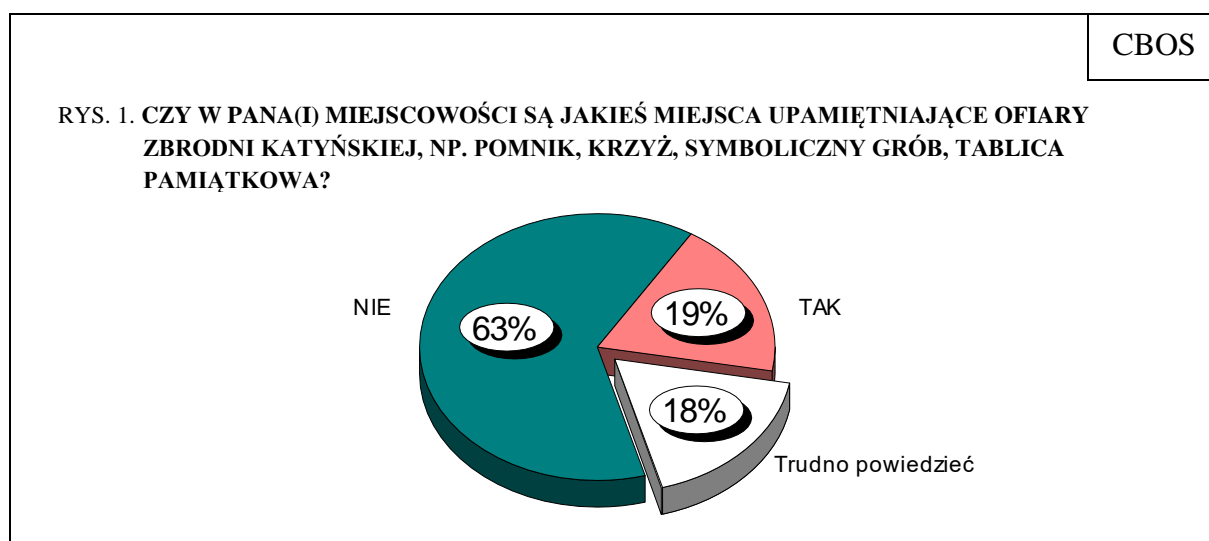
PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

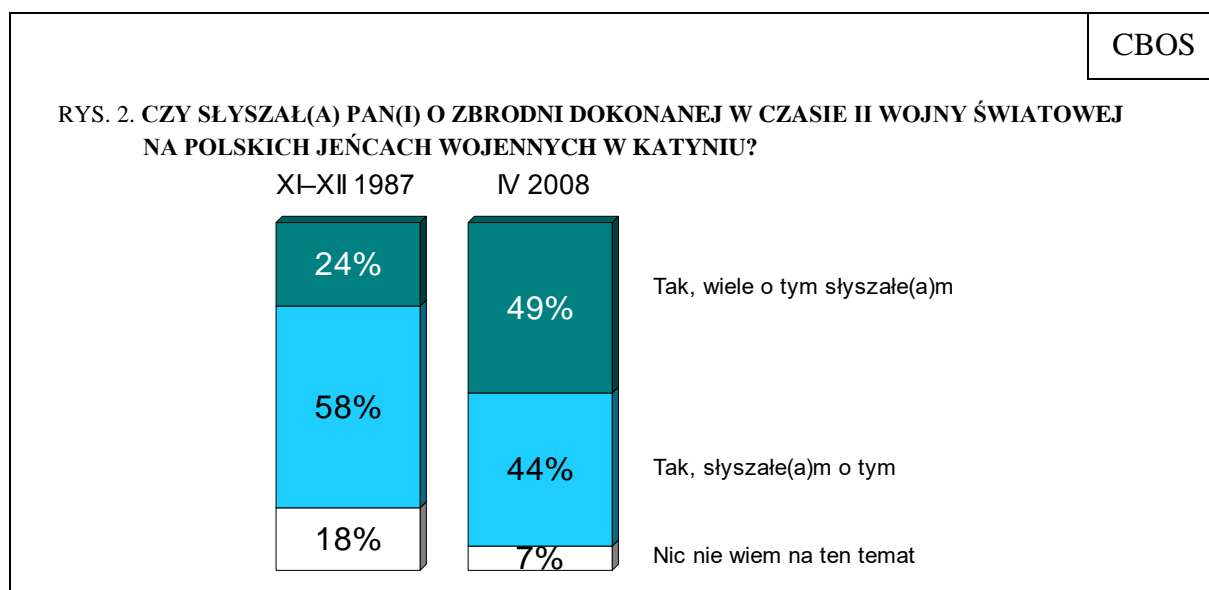
W tym roku 13 kwietnia po raz pierwszy obchodziliśmy Dzień Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej. Dzień ten ustanowiono – jak czytamy w uchwale Sejmu – w *hołdzie Ofiarom Zbrodni Katyńskiej oraz dla uczczenia pamięci wszystkich wymordowanych przez NKWD na mocy decyzji naczelnych władz Związku Sowieckiego (...)*. A czy Polacy znają prawdę o zbrodni katyńskiej? Czy wieloletnie kłamstwa oficjalnej propagandy zostały już wykorzenione? Sprawdzaliśmy to w naszym ostatnim sondażu¹, którego realizacja zbiegła się w czasie z obchodami tej tragicznej rocznicy.

Zbrodnia popełniona na oficerach i policjantach polskich, którą przyjęło się określać jako zbrodnię katyńską, miała miejsce nie tylko w katyńskim lesie, ale w różnych miejscach na terenie byłego ZSRR. Groby oficerów, często zidentyfikowane i rozpoznane tylko orientacyjnie, znajdują się obecnie na terenach Białorusi, Ukrainy i Rosji. W Polsce rodziny ofiar tej zbrodni czczą swoich zmarłych w miejscach pamięci, którymi są symboliczne groby, pomniki, krzyże czy tablice umieszczane w miejscowych kościołach. Co piąty Polak wie, że w jego miejscowości znajduje się jakieś miejsce upamiętniające ofiary zbrodni katyńskiej, większość zaś nic nie słyszała o takim miejscu.

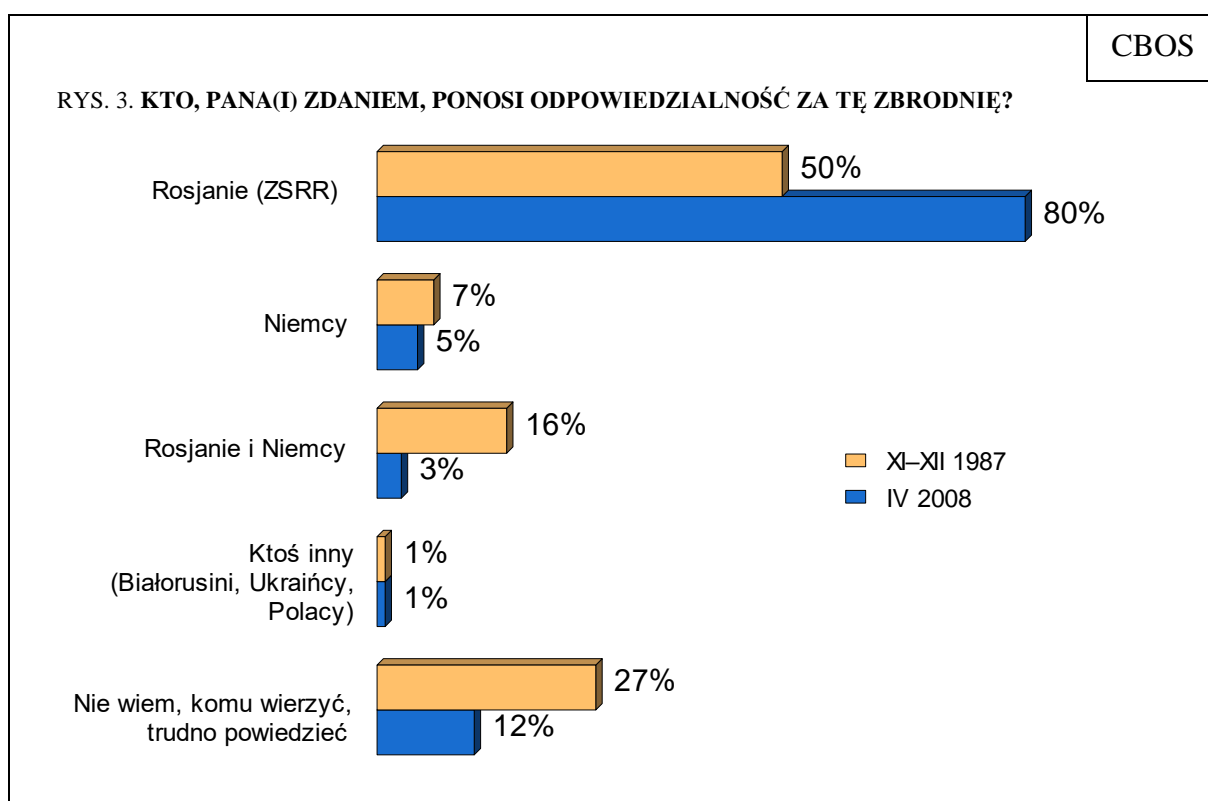
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (215) zrealizowano w dniach 11–14 kwietnia 2008 roku na liczącej 1101 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Można sądzić, że po kampanii informacyjnej, którą była obecność filmu „Katyń” Andrzeja Wajdy na ekranach kin, a także związana z tym filmem akcja marketingowa, kłamstwo katyńskie odchodzi do przeszłości, choć odchodzenie to, jak każda zmiana świadomości społecznej, jest raczej procesem niż wydarzeniem jednorazowym. Obecnie wyraźnie więcej Polaków niż dwadzieścia lat temu przyznaje, że słyszało o zbrodni katyńskiej. Połowa ankietowanych deklaruje, że dużo wie o tym wydarzeniu historycznym, podczas gdy w 1987 roku odpowiedzi tego rodzaju było o połowę mniej. Wyraźnie zmniejszył się też odsetek respondentów, którzy w ogóle nie słyszeli o tej zbrodni.

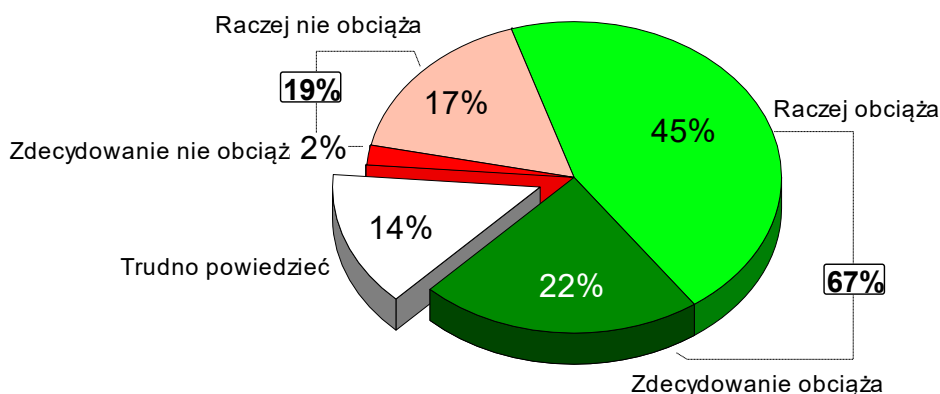
Poprosiliśmy ankietowanych, by w pytaniu otwartym (a więc takim, w którym nie sugeruje się żadnej odpowiedzi) wypowiedzieli się na temat tego, kto według ich wiedzy i przekonania jest sprawcą śmierci polskich oficerów. Mimo ujawnienia oficjalnych dokumentów, potwierdzających wydanie wyroku przez najwyższe władze ZSRR, nadal co dwudziesty Polak (5%) uważa, że tej zbrodni dokonały hitlerowskie Niemcy. W tym wymiarze spadek jest zupełnie niewielki. Prawda historyczna wyraźniej przebiła się do świadomości tych, którzy dwadzieścia lat temu, próbując godzić sprzeczność między powtarzaniem przez wiele lat kłamstwem komunistycznej propagandy a nową wiedzą na ten temat, przypisywali tę zbrodnię zarówno Niemcom, jak i Rosjanom. Liczba tego rodzaju odpowiedzi zmniejszyła się najbardziej zauważalnie – z 16% w 1987 roku do 3% obecnie. Spadł odsetek ankietowanych nieumiejących odpowiedzieć na to pytanie, zmalała również liczba odpowiedzi, w których badani dawali wyraz swojej bezradności wobec sprzecznych informacji pochodzących z różnych źródeł.

Obecnie cztery piąte ankietowanych (80%) jednoznacznie stwierdza, że zbrodni katyńskiej dokonała Rosja sowiecka. Przy czym połowa tej grupy dla określenia winnych zbrodni używa słów Rosja lub Rosjanie (39%), a pozostali relatywizują tę odpowiedzialność umieszczając ją w historycznym kontekście i mówiąc o władzach radzieckich, ZSRR, Biurze Politycznym, Stalinie czy Berii (41%). Dwadzieścia lat temu równie jednoznacznie połowa ankietowanych (50%) przypisywała odpowiedzialność za te zbrodnie władzom byłego Związku Radzieckiego.

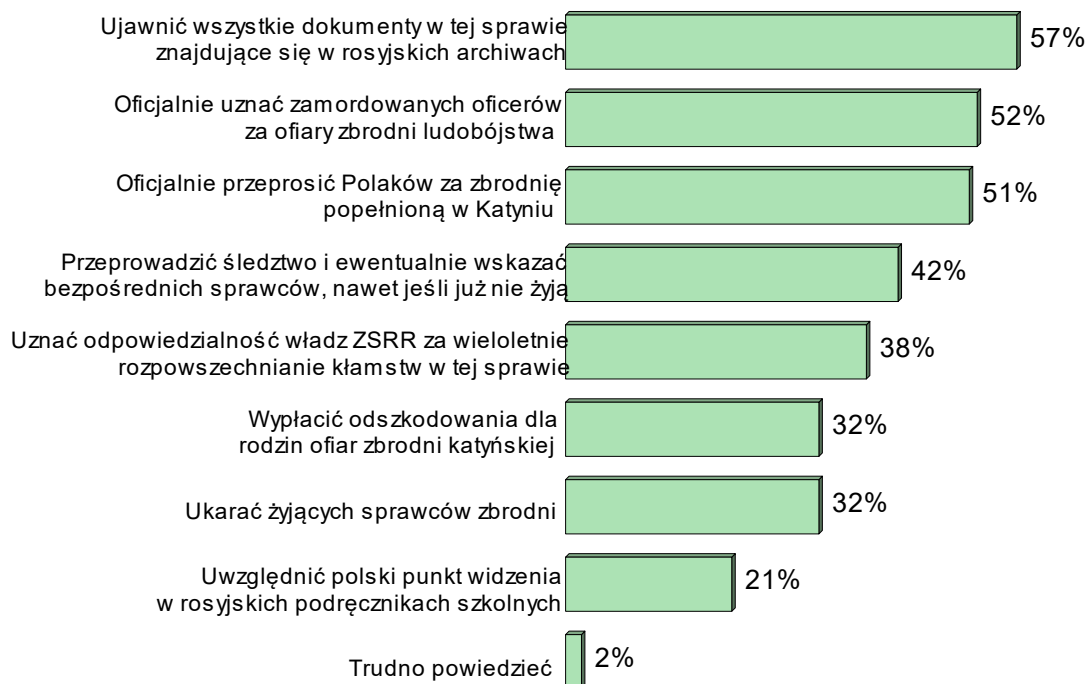
Zdecydowana większość respondentów uważa, że morderstwo popełnione na polskich oficerach m.in. w Katyniu ciągle kładzie się cieniem na współczesnych stosunkach polsko-rosyjskich. Ponad dwie trzecie Polaków sądzi, że zbrodnia w Katyniu i sposób jej traktowania przez władze współczesnej Rosji nadal obciąża relacje między obu krajami. Mniej niż jedna piąta ankietowanych jest zdania, że to wydarzenie ma już tylko wymiar historyczny i nie wpływa na współczesne stosunki między Polską a Rosją.

RYS. 4. CZY W PANA(I) OCENIE ZBRODNI W KATYNIU CIĄGLE OBCIĄŻA WSPÓLCZESNE STOSUNKI POLSKO-ROSYJSKIE CZY TEŻ OBECNIE NIE MA JUŻ DLA NICH WIĘKSZEGO ZNACZENIA?

Zdaniem ankietowanych, najważniejszym krokiem do zadośćuczynienia za tę zbrodnię i uczynienia z niej choć bolesnego, jednak już tylko wydarzenia historycznego powinno być ujawnienie wszystkich dokumentów w tej sprawie znajdujących się w rosyjskich archiwach (57% wskazań). Tylko nieco mniej osób chciałoby uznania przez władze rosyjskie zamordowanych oficerów za ofiary zbrodni ludobójstwa (52%) oraz oficjalnego przeproszenia Polaków za tę zbrodnię (51%). Ponad dwie piąte respondentów (42%) optuje za tym, by w Rosji przeprowadzono oficjalne śledztwo i wskazano bezpośrednich sprawców tej zbrodni, nawet jeśli już nie żyją. Niespełna dwie piąte badanych (38%) uznaje, że Rosja powinna przyznać, że władze ZSRR świadomie i przez wiele lat rozpowszechniały kłamstwa na ten temat, i co najmniej wyrazić ubolewania z tego powodu. Tylko co trzeci respondent (32%) uważa, że rząd rosyjski powinien wypłacić odszkodowania rodzinom zamordowanych w Katyniu. Tyle samo osób sądzi, że należy dążyć do ukarania żyjących sprawców zbrodni. Najmniej Polaków wybrało odpowiedź, która w dłuższym okresie mogłaby przynieść największe korzyści, jeśli chodzi o zbliżenie między Polakami a Rosjanami, to znaczy, by prawdę o zbrodni katyńskiej uwzględnić w podręcznikach historii obowiązujących w Rosji (21%).

RYS. 5. CO PRZEDĘ WSZYSTKIM, PANA(I) ZDANIEM, POWINNY ZROBIĆ WŁADZE WSPÓŁCZESNEJ ROSJI, BY ZADOŚĆCZYNIĆ POLAKOM ZA ZBRODNIĘ W KATYNIU? (ANKIETOWANI MOGLI WSKAZAĆ MAKSYMALNIE CZTERY ODPOWIEDZI)

By zamknąć ten rozdział historii, ankietowanych mężczyzn satysfakcjonowałoby przede wszystkim ujawnienie wszystkich posiadanych materiałów w tej sprawie przez władze rosyjskie (58%), a także oficjalne uznanie zamordowanych oficerów za ofiary zbrodni ludobójstwa (57%). Natomiast Polki częściej niż Polacy kładą nacisk na zachowania symboliczne i równie często wymieniają konieczność oficjalnych przeprosin przez spadkobierców ZSRR, czyli władze Rosji.

Szanse zbudowania wspólnej pamięci historycznej są nieco większe, zdaniem ankietowanych, w przypadku relacji polsko-niemieckich i polsko-ukraińskich niż polsko-rosyjskich.

Ponad połowa Polaków uważa, że – mimo zaszłości historycznych – między Polakami a Niemcami jest możliwe uzgodnienie interpretacji najważniejszych wydarzeń z najnowszej historii i np. stworzenie wspólnej wersji podręcznika do historii, który obowiązywałby w obu krajach (53%). Tylko 34% badanych jest przeciwnego zdania. Niewiele mniej osób (52%)

sądzi, że wbrew burzliwej i krwawej historii stosunków polsko-ukraińskich możliwe jest także uzgodnienie jednej interpretacji wydarzeń ze wspólnej historii między Polakami a Ukraińcami. Wątpliwości w tej sprawie ma niespełna jedna trzecia ankietowanych (32%). W przypadku stosunków polsko-rosyjskich odsetek optymistów jest nieco mniejszy (47%), choć jednocześnie przewyższa on liczbę tych, którzy sądzą, że niemożliwe jest napisanie wspólnego polsko-rosyjskiego podręcznika do historii uznawanego przez obie strony (40%).

Tabela 1

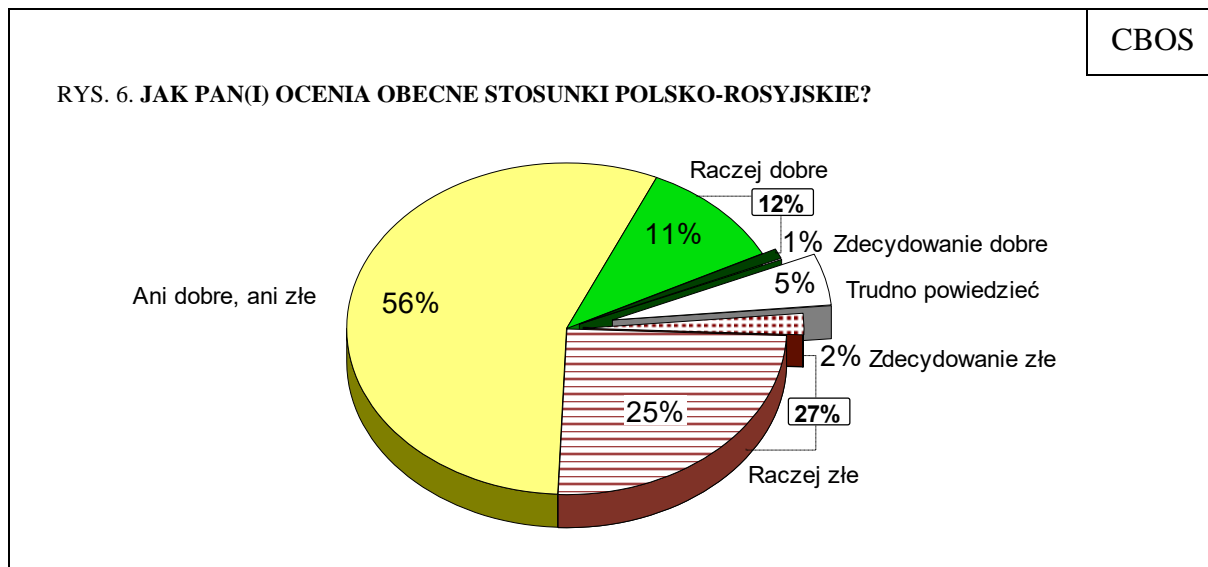
Jak Pan(i) sądzi, czy jest możliwe uzgodnienie wspólnej opinii na temat najważniejszych wydarzeń z najnowszej historii i np. stworzenie wspólnej wersji podręcznika do historii, który obowiązywałby w szkołach w obu krajach, przez:		
	w procentach	
Polaków i Rosjan		
Zdecydowanie tak	13	47
Raczej tak	34	
Raczej nie	30	40
Zdecydowanie nie	10	
Trudno powiedzieć	13	
Polaków i Niemców		
Zdecydowanie tak	13	53
Raczej tak	40	
Raczej nie	26	34
Zdecydowanie nie	8	
Trudno powiedzieć	13	
Polaków i Ukraińców		
Zdecydowanie tak	12	52
Raczej tak	40	
Raczej nie	25	32
Zdecydowanie nie	7	
Trudno powiedzieć	16	

Można sądzić, że różnice w ocenie szans zbudowania wspólnej pamięci historycznej są związane z oceną aktualnych stosunków między poszczególnymi narodami. I rzeczywiście, mimo utrwalanej przez lata w świadomości społecznej pamięci o II wojnie światowej i zbrodniach niemieckich na Polakach obecnie ankietowani uważający, że stosunki polsko-niemieckie są dobre (38%) zdecydowanie przeważają nad mającymi przeciwną opinię (9%)². Najwięcej osób określa je jako ani dobre, ani złe (47%). Natomiast inaczej rozkładają się

² W przygotowaniu komunikat o stosunkach polsko-niemieckich.

akcenty w opiniach o stosunkach z Rosją. Obecne relacje polsko-rosyjskie dwukrotnie częściej są oceniane jako złe (27%) niż dobre (12%), choć i w tym przypadku dominują liczebnie badani (56%), którzy twierdzą, że nie można ich jednoznacznie określić.

Można zatem przypuszczać, że większy pesymizm w ocenie szans na zbudowanie wspólnej pamięci historycznej wynika przede wszystkim z nie najlepszej oceny aktualnych stosunków polsko-rosyjskich. Przyczyną takich postaw może być także mniejsza skłonność do uznawania cudzych racji historycznych przez władze współczesnej Rosji i większa wrażliwość w tym zakresie władz niemieckich.

Opracował

Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy słyszał(a) Pan(i) o zbrodni dokonanej w czasie II wojny światowej na polskich jeńcach wojennych w Katyniu?

(%)

	Tak, wiele o tym słyszała(a)m	Tak słyszała(a)m o tym	Nic nie wiem na ten temat	Liczba osób
Ogółem	49	44	7	1101
Płeć				
Mężczyźni	51	43	6	524
Kobiety	47	46	7	577
Wiek				
18-24 lata	45	49	6	159
25-34	39	51	10	205
35-44	49	46	5	180
45-54	56	40	4	180
55-64	50	41	8	181
65 lat i więcej	52	40	8	196
Miejsce zamieszkania				
Wies	36	53	11	410
Miasto do 20 tys.	43	50	6	151
20-100 tys.	54	42	4	215
101-500 tys.	52	46	2	171
501 tys.i więcej mieszk.	76	18	6	155
Wykształcenie				
Podstawowe	37	49	15	291
Zasadnicze zawodowe	41	53	7	282
Średnie	54	43	3	373
Wyższe	72	26	2	156
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	65	34	1	98
Prac.umysł.niż.szczebła	56	42	2	90
Pracownicy fiz.- umysł.	44	53	3	89
Robotnicy wykwalifikowani	43	49	8	131
Robotnicy niewykwalifik.	25	54	21	53
Rolnicy	27	66	8	33
Pracujący na własny rach.	59	34	7	41
Bierni zawodowo				
Renciści	39	50	11	106
Emeryci	54	39	7	253
Uczniowie i studenci	58	39	2	90
Bezrobotni	38	50	11	85
Gospodynie domowe i inni	52	40	8	33
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	55	39	5	155
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	52	43	5	75
sekt. pryw. poza rolnict.	47	46	6	279
prywatnym gosp. rolnym	33	57	9	43
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	23	61	16	66
301-500	54	38	8	104
501-900	46	44	10	237
901-1200	50	45	5	145
Powyżej 1200 zł	63	34	2	144
Ocena własnych war. mater.				
Złe	41	46	14	199
Średnie	44	49	6	528
Dobre	59	37	4	374
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	58	34	8	39
Raz w tygodniu	46	46	8	554
1-2 razy w miesiącu	44	48	7	199
Kilka razy w roku	52	42	6	198
W ogóle nie uczestniczy	58	39	3	110
Poglądy polityczne				
Lewica	61	37	2	126
Centrum	50	46	4	323
Prawica	58	36	6	355
Trudno powiedzieć	30	56	14	297

Tabela 2. Czy w Pana(i) ocenie zbrodnia w Katyniu ciągle obciąża współczesne stosunki polsko-rosyjskie czy też obecnie nie ma już większego znaczenia dla tych stosunków?

(%)

	Obciąża	Nie ma znaczenia	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	67	19	14	1100
Płeć				
Mężczyźni	68	22	10	523
Kobiety	67	15	18	577
Wiek				
18-24 lata	52	32	16	159
25-34	65	18	17	203
35-44	71	19	11	180
45-54	72	17	11	180
55-64	72	17	11	181
65 lat i więcej	72	9	19	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	62	16	22	410
Miasto do 20 tys.	72	15	13	151
20-100 tys.	69	20	11	215
101-500 tys.	73	20	6	170
501 tys.i więcej mieszk.	70	23	8	155
Wykształcenie				
Podstawowe	60	15	25	291
Zasadnicze zawodowe	70	18	12	280
Średnie	67	22	11	373
Wyższe	78	17	5	156
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	74	18	7	98
Prac.umysł.niż.szczebla	71	20	9	90
Pracownicy fiz.- umysł.	70	20	10	89
Robotnicy wykwalifikowani	73	16	11	130
Robotnicy niewykwalifik.	64	15	21	53
Rolnicy	63	16	21	33
Pracujący na własny rach.	65	25	9	41
Bierni zawodowo				
Renciści	65	11	24	106
Emeryci	70	13	16	253
Uczniowie i studenci	62	28	10	90
Bezrobotni	53	30	17	85
Gospodynie domowe i inni	65	23	12	33
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	75	16	9	155
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	76	12	12	75
sekt. pryw. poza rolnict.	66	22	12	277
prywatnym gosp. rolnym	63	14	23	43
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	63	13	25	66
301-500	74	15	11	104
501-900	67	18	15	237
901-1200	71	22	7	145
Powyżej 1200 zł	71	22	7	142
Ocena własnych war. mater.				
Złe	65	14	21	199
Średnie	67	18	15	528
Dobre	70	21	9	373
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	65	16	19	39
Raz w tygodniu	67	18	15	554
1-2 razy w miesiącu	69	17	14	197
Kilka razy w roku	67	20	13	198
W ogóle nie uczestniczy	71	21	8	110
Poglądy polityczne				
Lewica	65	29	6	126
Centrum	72	21	8	322
Prawica	75	16	9	355
Trudno powiedzieć	56	14	30	297

Tabela 3. Jak Pan(i) sądzi, czy jest możliwe uzgodnienie wspólnej opinii na temat najważniejszych wydarzeń z najnowszej historii i np. stworzenie wspólnej wersji podręcznika do historii, który obowiązywałby w szkołach w obu krajach, przez Polaków i Rosjan?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	47	40	13	1101
Płeć				
Mężczyźni	50	39	11	524
Kobiety	43	42	15	577
Wiek				
18-24 lata	46	44	10	159
25-34	46	41	13	205
35-44	47	44	9	180
45-54	53	38	9	180
55-64	48	36	15	181
65 lat i więcej	40	38	22	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	41	42	17	410
Miasto do 20 tys.	44	42	14	151
20-100 tys.	54	34	13	215
101-500 tys.	53	39	8	171
501 tys.i więcej mieszk.	46	46	8	155
Wykształcenie				
Podstawowe	44	34	22	291
Zasadnicze zawodowe	51	37	12	282
Średnie	48	42	10	373
Wyższe	40	53	7	156
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	37	53	10	98
Prac.umysł.niż.szczebła	47	48	6	90
Pracownicy fiz.- umysł.	55	37	7	89
Robotnicy wykwalifikowani	47	39	14	131
Robotnicy niewykwalifik.	53	27	19	53
Rolnicy	29	44	27	33
Pracujący na własny rach.	51	44	4	41
Bierni zawodowo				
Renciści	52	31	17	106
Emeryci	43	38	18	253
Uczniowie i studenci	45	50	5	90
Bezrobotni	46	36	18	85
Gospodynie domowe i inni	60	35	4	33
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	48	45	7	155
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	44	41	15	75
sekt. pryw. poza rolnict.	47	42	11	279
prywatnym gosp. rolnym	40	33	28	43
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	56	32	12	66
301-500	49	37	13	104
501-900	49	35	16	237
901-1200	44	44	12	145
Powyżej 1200 zł	47	44	9	144
Ocena własnych war. mater.				
Złe	48	37	15	199
Średnie	45	39	15	528
Dobre	47	44	9	374
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	42	36	22	39
Raz w tygodniu	45	41	14	554
1-2 razy w miesiącu	44	41	14	199
Kilka razy w roku	52	36	12	198
W ogóle nie uczestniczy	46	45	9	110
Poglądy polityczne				
Lewica	55	42	4	126
Centrum	48	43	9	323
Prawica	51	42	8	355
Trudno powiedzieć	37	35	29	297

Tabela 4. Jak Pan(i) sądzi, czy jest możliwe uzgodnienie wspólnej opinii na temat najważniejszych wydarzeń z najnowszej historii i np. stworzenie wspólnej wersji podręcznika do historii, który obowiązywałby w szkołach w obu krajach, przez Polaków i Niemców?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	53	34	13	1101
Płeć				
Mężczyźni	58	31	12	524
Kobiety	49	36	15	577
Wiek				
18-24 lata	50	39	11	159
25-34	56	32	12	205
35-44	51	40	9	180
45-54	60	30	10	180
55-64	58	26	16	181
65 lat i więcej	42	37	21	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	44	37	18	410
Miasto do 20 tys.	55	31	15	151
20-100 tys.	57	32	11	215
101-500 tys.	62	29	8	171
501 tys.i więcej mieszk.	58	34	8	155
Wykształcenie				
Podstawowe	46	30	23	291
Zasadnicze zawodowe	52	34	13	282
Średnie	56	36	8	373
Wyższe	58	34	8	156
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	52	38	10	98
Prac.umysł.niż.szczebła	54	40	7	90
Pracownicy fiz.- umysł.	57	38	5	89
Robotnicy wykwalifikowani	52	35	14	131
Robotnicy niewykwalifik.	51	19	29	53
Rolnicy	38	35	27	33
Pracujący na własny rach.	73	23	4	41
Bierni zawodowo				
Renciści	57	26	17	106
Emeryci	46	36	18	253
Uczniowie i studenci	54	41	5	90
Bezrobotni	57	26	17	85
Gospodynie domowe i inni	68	27	5	33
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	54	40	7	155
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	51	32	16	75
sekt. pryw. poza rolnict.	55	33	12	279
prywatnym gosp. rolnym	48	24	28	43
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	59	28	13	66
301-500	51	36	13	104
501-900	54	31	15	237
901-1200	52	38	10	145
Powyżej 1200 zł	56	34	10	144
Ocena własnych war. mater.				
Złe	51	32	16	199
Średnie	52	32	16	528
Dobre	55	37	8	374
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	46	33	22	39
Raz w tygodniu	52	34	14	554
1-2 razy w miesiącu	52	34	14	199
Kilka razy w roku	58	29	12	198
W ogóle nie uczestniczy	51	39	9	110
Poglądy polityczne				
Lewica	61	36	3	126
Centrum	54	37	9	323
Prawica	60	33	7	355
Trudno powiedzieć	40	30	31	297